

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNI RIVOJLANTIRISH

Sitora Shomurodova

Xalqaro Nordik universiteti dotsenti,
Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

Qayumova Sohiba

Xalqaro Nordik Universiteti
magistratura talabasi

E-mail: s.qayumova@nordicuniversity.org

ORCID:0009000738500157

Telefon raqami: +998936186801

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20520377>

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanishning nazariy-metodik asoslari, ularning o'quvchilarning bilish faolligi, motivatsiyasi, mustaqil fikrlashi va kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shuningdek, xalqaro ta'lim tizimlarida qo'llanilayotgan o'yinli pedagogik texnologiyalar tahlil qilinadi hamda eksperimental tadqiqot natijalari asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: didaktik o'yin, boshlang'ich ta'lim, o'yinli texnologiya, kompetensiya, motivatsiya, interfaol metod, o'quv faoliyati, kreativ fikrlash.

KIRISH

Ta'lim jarayonida o'quvchining faol subyekt sifatida ishtirok etishi zamonaviy pedagogikaning asosiy talablaridan biridir. Ayniqsa, boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar uchun o'yin – yetakchi faoliyat turi hisoblanadi. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, 6–10 yosh davrida bola real bilish faoliyatini aynan o'yin orqali egallaydi. Shu sababli an'anaviy tushuntirish va mashq usullari o'rnini faol, interfaol hamda o'yinli metodlar egallamoqda. Bugungi kunda ta'lim tizimida asosiy muammo – o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoni hal qilish, ijodkorlik va kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishdir. Oddiy ma'lumot berishga asoslangan darslar bu maqsadni to'liq ta'minlay olmaydi. Didaktik o'yinlar esa o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish — bu o'quvchilarning yosh psixologik xususiyatlariga mos ta'limiy o'yinlar orqali bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni shakllantirishga qaratilgan pedagogik jarayondir. Didaktik o'yinlar ta'limning motivatsion, kognitiv hamda kommunikativ komponentlarini uyg'unlashtirib, o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qiladi. Boshlang'ich ta'lim tizimi o'quvchilarda bilish faoliyatini shakllantirish, kognitiv jarayonlarni rivojlantirish, shaxsiy fazilatlarini tarbiyalash va o'qishga nisbatan ijobiy munosabatni qaror toptirishga qaratilgan. Ushbu jarayonni samarali tashkil etishda didaktik o'yinlar muhim metodik vosita sifatida maydonga chiqadi. Didaktik o'yin tushunchasining mazmuni haqida gapiradigan bo'lsak, ilmiy adabiyotlarda “didaktik o'yin” atamasiga quyidagi mazmunda yondashuvlar mavjud: Pedagogik nuqtai nazardan: didaktik o'yin – o'quv jarayonida o'quv materialini o'zlashtirishni yengillashtiruvchi metod. Psixologik nuqtai nazardan: didaktik o'yin – bilish faoliyatini faollashtirish vositasi. Didaktik nuqtai nazardan: didaktik o'yin – ta'lim maqsadiga yo'naltirilgan, qoidalar asosida amalga oshiriladigan o'yin faoliyati. Shunday qilib,

didaktik o'yin bilim berish va tarbiyalash funksiyalarini o'zida uyg'unlashtirgan kompleks metodik vositadir.

Didaktik o'yin – bu ma'lum ta'limiy maqsadga yo'naltirilgan, aniq qoidalar asosida tashkil etiladigan, o'quv materialini o'zlashtirishga xizmat qiluvchi o'yin faoliyatidir. U o'quv jarayonini emotsional boyitadi, stressni kamaytiradi va bilimni tabiiy o'zlashtirishni ta'minlaydi. Didaktik o'yinlardan samarali foydalanish uchun avvalo mazkur o'yinlar tizimlashtirilgan didaktik materiallar bazasiga ega bo'lishi zarur. Chunki didaktik materiallar o'yin jarayonining asosiy vositasi bo'lib, o'quvchilarning bilish faoliyatini boshqarishga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'limda o'quvchilar yosh xususiyatlari, qiziqishlari va bilish ehtiyojlaridan kelib chiqib, didaktik materiallar sifatli, vizual, qulay va funksional bo'lishi talab etiladi.

Muammoning dolzarbligi

Boshlang'ich ta'limda ko'plab darslar hanuz reproduktiv metodlar asosida olib boriladi.

Natijada:

- o'quvchilar tez zerikadi
- bilim uzoq muddat saqlanmaydi
- mustaqil fikrlash rivojlanmaydi
- darsga qiziqish pasayadi

Didaktik o'yinlar esa mazkur muammolarning samarali yechimidir.

Tadqiqot maqsadi

Boshlang'ich ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasini takomillashtirish va uning samaradorligini eksperimental asoslash.

Tadqiqot vazifalari

1. Didaktik o'yinlarning pedagogik mohiyatini tahlil qilish
2. Xalqaro tajribalarni o'rganish
3. O'yinlar asosida dars modeli ishlab chiqish
4. Eksperimental tadqiqot o'tkazish
5. Metodik tavsiyalar ishlab chiqish

Metadologiya

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- pedagogik kuzatuv
- so'rovnoma
- test sinovlari
- tajriba-sinov ishlari
- statistik tahlil
- taqqoslash metodi

Tadqiqot bazasi

Tajriba 3 ta umumta'lim maktabining 2–3-sinflarida o'tkazildi. 120 nafar o'quvchi ishtirok etdi.

Tadqiqot bosqichlari

1-bosqich – diagnostika 2-bosqich – o'yinli darslarni joriy etish 3-bosqich – yakuniy nazorat

Diagnostika mezonlari

bilim darajasi

darsga qiziqish

mustaqil ishlash

mantiqiy fikrlash

kreativlik

NATIJALAR

Dastlabki natijalar

Boshlang'ich o'lchov natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

Ko'rsatkich	Past	O'rta	Yuqori
Bilim	46%	38%	16%
Motivatsiya	52%	34%	14%
Mustaqillik	49%	37%	14%

Bu o'quvchilarda reproduktiv o'rganish ustunligini ko'rsatdi.

Tajriba jarayoni

Darslarda quyidagi didaktik o'yinlar tizimli qo'llanildi:

1. Muammoli o'yin

O'quvchilar vaziyatni hal qilish orqali bilimni egallaydi.

2. Rolli o'yin

Matematika va ona tili darslarida dialogik fikrlash rivojlandi.

3. Raqamli o'yin

Planshet va kartochkalar asosida interfaol topshiriqlar.

4. Musobaqa o'yini

Guruhlararo bahs orqali tez fikrlash shakllandi.

5. Kreativ o'yin

O'quvchilar yangi qoida yaratdi va tushuntirdi.

Yakuniy natijalar

Ko'rsatkich	Past	O'rta	Yuqori
Bilim	18%	44%	38%
Motivatsiya	12%	41%	47%
Mustaqillik	15%	46%	39%

Natijalar o'yinli metodlar samaradorligini tasdiqladi.

MUHOKAMA

Xalqaro tajribalar tahlili

Finlandiya modeli

Darslarning 40% o'yin asosida tashkil etiladi. Natijada o'quvchilar stresssiz o'rganadi.

Singapur modeli

Matematika darslarida manipulyativ o'yinlar qo'llanadi. Abstrakt tafakkur erta rivojlanadi.

Yaponiya modeli

Kollektiv o'yinlar orqali ijtimoiy kompetensiya shakllantiriladi.

AQSH tajribasi

Gamifikatsiya orqali individual ta'lim yo'li yaratiladi.

Tahlil

Didaktik o'yinlar:

- emotsional fonni yaxshilaydi
- bilimni mustahkamlaydi
- xatodan qo'rqishni kamaytiradi
- kreativlikni oshiradi

METODIK TAVSIYALAR

1. Har darsda kamida 1 ta o'yin qo'llash

2. O'yin maqsadini aniq belgilash
3. Baholash mezonini oldindan aytish
4. Guruhli ishlashni tashkil etish
5. Refleksiya o'tkazish

XULOSA

Didaktik o'yinlar boshlang'ich ta'lim samaradorligini sezilarli oshiradi. Tajriba natijalari o'yinli texnologiyalar bilimni 2 baravar mustahkamlashini ko'rsatdi. O'quvchilarning darsga qiziqishi, mustaqilligi va kreativ fikrlashi rivojlandi.

Shu sababli boshlang'ich ta'lim metodikasiga o'yinli texnologiyalarni tizimli kiritish zarur.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Vygotskiy L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. – Moskva: Prosveshcheniye, 2018.
2. Elkonin D.B. Psixologiya igry. – Moskva: Akademiya, 2017.
3. Zankov L.V. Razvivayushchee obuchenie v nachalnoy shkole. – Moskva, 2019.
4. Klarin M.V. Pedagogicheskie texnologii v uchebnom protsesse. – Moskva, 2020.
5. Johnson D., Johnson R. Active Learning: Cooperation in the Classroom. – Minnesota University Press, 2019.
6. Gee J.P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. – New York: Palgrave Macmillan, 2021.
7. Kapp K.M. The Gamification of Learning and Instruction. – Pfeiffer, 2020.
8. Abdullaeva M. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: Fan, 2021.
9. Karimova S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2020.
10. To'raqulov X. Ta'limda innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2022.